

بررسی هموارسازی سود در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار، با استفاده از مدل ایکل (مطالعه موردی بورس اوراق بهادار تهران)

دکتر تقی ترابی^۱، سمانه طریقی^۲، حسین سلطانی‌نژاد^۳

تاریخ پذیرش: ۹۵/۹/۳۰

تاریخ دریافت: ۹۵/۷/۳

چکیده

سرمایه‌گذاران، استفاده‌کنندگان و تحلیل‌گران مالی علاقه‌مندند اطلاعات بیشتری درباره هموارسازی سود در شرکت‌های سرمایه‌پذیر کسب کنند. یکی از تکنیک‌های حسابداری که به‌تازگی در شرکت‌ها استفاده می‌شود، هموارسازی سود^۴ به‌عنوان یکی از الگوهای مدیریت سود است. این امر، توجه زیادی را در ادبیات حسابداری به خود جلب کرده است و نشان‌دهنده یک عمل آگاهانه از سوی مدیریت برای کاهش نوسانات است. در این راستا، سعی کرده‌ایم هموارسازی سود را در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار، بررسی و آن را با موارد مشابه هموارسازی در سال‌های قبل مقایسه کنیم و ببینیم که شرکت‌ها تا چه حد از هموارسازی سود استفاده کرده‌اند. بنابراین، کوشیده‌ایم در یک بازه زمانی ۹ ساله (۱۳۸۸-۱۳۸۰)، هموارسازی را بررسی کنیم. برای این منظور، با استفاده از فرمول نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، ۱۳۲ شرکت از شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران به‌عنوان نمونه انتخاب شد.

برای بیشتر کردن شباهت نمونه انتخابی به جامعه، ابتدا شرکت‌های جامعه به گروه‌هایی براساس طبقه‌بندی سازمان بورس اوراق بهادار طبقه‌بندی شد؛ آنگاه به نسبت شرکت‌های موجود در هر گروه، اعضای نمونه از گروه‌های مختلف انتخاب شدند. برای تفکیک شرکت‌های هموارساز و غیرهموارساز، از مدل ایکل (ضریب پراکندگی تغییرات دوره‌ای سود به فروش) استفاده شد. برای این منظور، ما هموارسازی را در هر سه سطح سود خالص، سود عملیاتی و سود ناخالص بررسی کردیم و شرکت‌هایی را که حداقل در یکی از سطوح سود مورد نظر، اقدام به هموارسازی کرده‌اند، به‌عنوان هموارساز سود معرفی، و با نتایج قبلی مقایسه کردیم که بر این اساس، از بین شرکت‌های عضو نمونه، تعداد شرکت‌های هموارساز ۷۸ و تعداد شرکت‌های غیرهموارساز، ۵۴ مورد بود که نسبت به پژوهش قبلی، افزایش اندکی را نشان می‌دهد. نتیجه اینکه به‌تازگی به پدیده هموارسازی سود در هر سه سطح توجه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: هموارسازی سود، شاخص ایکل، ضریب پراکندگی.

مقدمه

و سودهای معقولی به ارمغان می‌آورد(قائمی، قیطاسوند، و توجگی، ۱۳۸۲: ۱۳۲).

بسیاری از شرکت‌ها برای اینکه به جریان مطلوبی از سود دست یابند، تلاش می‌کنند، نوسانات دوره‌ای سود را کاهش دهند. به طور کلی، می‌توان گفت، مدیران سعی می‌کنند درآمدها را در زمانی که فعالیت‌های تجاری متنوع است و تفاضل بین سودها بسیار بالا است، کاهش دهند و زمانی که تنوع بین فعالیت‌های تجاری بسیار اندک است، و نیز تفاضل بین سودها بسیار پایین است، درآمدها را افزایش دهند(توکوگا^۱ و ساکائی^۲، ۲۰۱۱: ۶).

هموارسازی را می‌توان عمل آگاهانه مدیریت، برای تنظیم نوسانات سود شرکت تعریف کرد. مدیران با هموارسازی سود قادرند بر بازده سهام تأثیر بگذارند و با این روش، به اهدافی نظیر امنیت شغلی، پاداش و افزایش ثروت سهام‌داران دست یابند. کم‌بودن نوسانات سود، وضعیت مطلوب‌تری را برای سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران در شرکت‌ها ایجاد می‌کند. مدیریت برخی از شرکت‌ها برای اثبات جلوه‌دادن سودآوری، دست به دستکاری‌های آگاهانه در اقلام صورت‌های مالی می‌زنند تا توجه سرمایه‌گذاران را به سمت خود جلب کنند(پناهی و مشایخی، ۱۳۸۶: ۸۲).

گاهی اوقات، مدیران با استفاده از سیاست‌ها و تکنیک‌های موجود در حسابداری، حساب‌های خود را دستکاری می‌کنند، بدون اینکه فعالیت‌های تجاری خود را تغییر دهند و برعکس، گاهی اوقات، با استفاده از سیاست‌های حسابداری مواد به‌طور مستقیم حساب‌های خود را دستکاری نمی‌کنند، بلکه سعی می‌کنند به‌طور غیرمستقیم، حساب‌های خود را کنترل کنند و در مسیر فعالیت‌های تجاری که مبنای اصلی محاسبات در گزارش‌های مالی برای کسب سود هستند، حرکت کنند(توکوگا و ساکائی، ۲۰۱۱: ۷).

مفاهیم هموارسازی

هموارسازی سود، یک تکنیک حسابداری است که به صلاحدید مدیر، برای کاهش تغییرپذیری در جریان سود

یکی از موارد بسیار مهم در سرمایه‌گذاری که سرمایه‌گذاران بیش از گذشته در انتخاب شرکت‌های مورد نظر خود به آن توجه می‌کنند، بازده سهام است که تحت تأثیر متغیرهای بسیاری قرار می‌گیرد و یکی از این متغیرها که به‌تازگی در بازده سهام بی‌تأثیر نبوده است، مدیریت سود است.

مدیریت سود، عبارت است از استفاده مدیریت از قضاوت در گزارش‌دهی مالی و ساختار معاملات، برای اصلاح و تغییر گزارشگری مالی، تا از این راه، استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی را درباره عملکرد اقتصادی شرکت گمراه کنند و یا بر نتایج معاملاتی که به ارقام حسابداری، مانند سود بستگی دارند، تأثیر بگذارد. عموماً، عقیده بر آن است که مدیران به‌طور معمول، برای هموارسازی سود تلاش می‌کنند. هموارسازی سود که ادبیات جدید حسابداری از آن تحت عنوان «مدیریت سود» بحث می‌کند، عبارت است از انجام مقدماتی برای کاهش نوسانات سودهای گزارش‌شده حسابداری.

میزان سود و نوسان آن از دیدگاه سهام‌داران شرکت حایز اهمیت است و بر ارزش سهام شرکت تأثیر می‌گذارد. مدیران تصور می‌کنند برای شرکت‌های دارای جریان هموارسازی، سود بهای بیشتری پرداخت می‌شود. مدیر با هموارسازی سود، فرصت پیش‌بینی را برای مدعیان اصلی شرکت فراهم می‌سازد و این کار ارزشمندی است؛ زیرا هزینه استقرای شرکت را کاهش می‌دهد و بر روابط تجاری بین شرکت و مشتریان، فروشندگان و کارکنانش تأثیر مثبت دارد. می‌توان گفت که زمان‌بندی معاملات، تخصیص در طول زمان و تجدید طبقه‌بندی در اقلام سود و زیان از راه‌های متداول هموارسازی هستند(آقائی و کوچکی، ۱۳۷۴: ۳۲).

پژوهش‌ها و تحلیل‌های همه‌جانبه بازارهای اوراق بهادار و نتیجه‌گیری صحیح می‌تواند سرعت رشد و شکوفایی این بازارها را تحقق بخشد. بورس‌های معتبر دنیا نشان داده‌اند که در تأمین و جمع‌آوری سرمایه موفق بوده‌اند و این، حاصل کثرت و اعتقاد سهام‌داران به بازارهای سرمایه است؛ به‌نحوی که مطمئن هستند سرمایه‌های آنان به هدر نمی‌رود

1. Tokuga, Y.

2. Sakai, A.

سودهای مشاهده‌شده گزارش می‌کنند، بسیار مشکل و قابل تأمل خواهد بود. مدیران از طریق هموارسازی سود، به تأثیر ادراکات بازار از فراریت سود و افزایش قیمت سهام شرکت‌ها پاسخ می‌دهند. به عبارتی، ادراکات نسبت به بازار در موازنه قرار می‌گیرد و نمی‌تواند فریب‌دهنده باشد. اما این موضوع بستگی به سود سهامی دارد که در آینده تشخیص داده می‌شوند. (همان، ص ۱۵۲)

هزینه‌های هموارسازی سود

بصیرت و صلاح‌دید مدیر به‌تنهایی نمی‌تواند تأثیر واقعی بر روی عملکرد شرکت داشته باشد. در این مورد، می‌توان به هزینه‌های واقعی هموارسازی اشاره کرد. این هزینه‌ها در شرکت، شامل دستکاری حساب‌ها و هزینه‌ی تصمیمات بهینه است. بنابراین، زمانی این هزینه‌ها صفر خواهند شد که مدیر، درآمدها را کمتر از مقدار معینی دستکاری کند و زمانی به حداکثر خواهند رسید که دستکاری در درآمدها، بیشتر از مقدار معینی از سوی مدیر انجام گیرد (همان، ص ۱۵۶).

این تصور را که شرکت‌ها آگاهانه سود خود را هموار می‌کنند، برای اولین بار هپ‌ورث^۵ در سال ۱۹۵۳ مطرح کرد. گوردون نیز تئوری هموارسازی سود را در قالب فرضیات مختلف ارائه کرد، که این مفروضات عبارت‌اند از:

۱. معیار مدیریت شرکت در انتخاب بین روش‌های حسابداری به حداکثر رساندن مطلوبیت یا رفاه مدیریت است.
۲. مطلوبیت مدیریت با: الف - امنیت شغلی او، ب - نرخ رشد پاداش و حقوق، ج - نرخ رشد اندازه شرکت افزایش می‌یابد.

۳. کسب بخشی از اهداف مدیریت که در فرض ۲ بیان شد، به رضایت صاحبان سهام نسبت به عملکرد شرکت بستگی دارد.

۴. برای مدیران، رضایت صاحبان سهام نسبت به رشد سود شرکت (یا نرخ متوسط بازده حقوق صاحبان سهام) و ثبات

استفاده می‌شود. به عبارت دیگر، هموارسازی را می‌توان تعدیل سال به سال نوسانات سود دانست که از طریق تغییر درآمدها از سال‌هایی که سود زیاد است، به سال‌هایی که سود کم است، قابل اجرا است و باعث می‌شود که جریان سود، طی دوره مالی، نوسان کمتری را نشان دهد (گارن^۱ و همکاران، ۲۰۱۰: ۹).

هموارسازی سود، به‌عنوان نوعی فعالیت رسمی و مکتوب در تمامی شرکت‌ها و صنایع استفاده می‌شود. بسیاری از مفاهیم و تفاسیری که در رابطه با هموارسازی سود مطرح شده است، به تعارضات بین مدیران و سهام‌داران در رابطه با سود اشاره دارد که عدم تناسب اطلاعات، استفاده از قراردادهای کارآ و اثربخش برای حل این تعارضات را محدود کرده است. (دانیل^۲ و همکاران، ۲۰۱۱: ۹)

شرکت‌ها به‌تازگی از مدیریت سود برای بهینه‌کردن گزارش‌های خود در رابطه با سود بسیار استفاده می‌کنند. حتی مدیران شرکت‌ها، ممیزان و تحلیل‌گران مالی نیز در این فرایند مشارکت دارند. مدیریت سود، به‌معنای دستکاری سودهای گزارش‌شده است که به‌نوعی، نماینده سودهای اقتصادی در زمان‌های مختلف است. هموارسازی سود، نوع خاصی از مدیریت سود است که شامل هموارسازی و تعدیل موقتی گزارش‌های سود است که با سود اقتصادی مرتبط است و تلاش می‌کند، سود، تغییرات کمی را در طول دوره مالی داشته باشد. به‌نوعی می‌توان گفت، می‌کوشد نوسانات سود، به حداقل ممکن برسد (موهان^۳ و تاکور^۴، ۲۰۰۳: ۱۵۱).

اثر هموارسازی بر سود

چنانچه هموارسازی سود انجام شود، سودهای گزارش‌شده باید در بعضی اوقات، بالاتر و در بعضی از اوقات، پایین‌تر از سودهای اقتصادی باشند و هیچ مشکلی برای گزارش سودهای شناور از سوی مدیران وجود نخواهد داشت. البته توضیح این مورد که بعضی مدیران سودها را پایین‌تر از

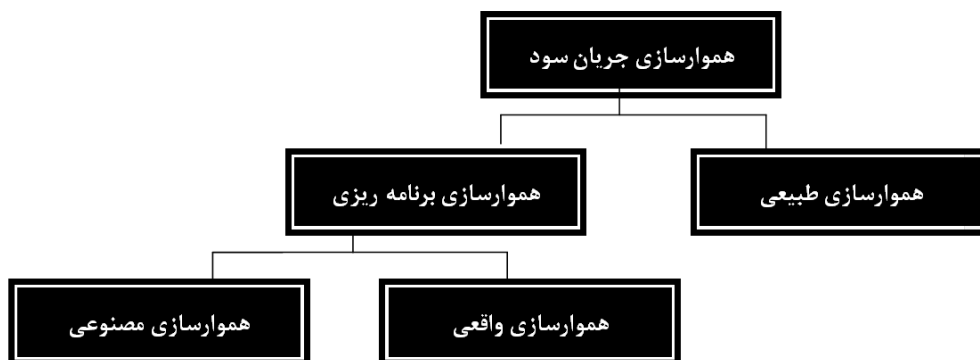
1. Garen, M.
2. Daniel, F.
3. Mohan, A.

4. Thakor, V.
5. Hepworth

مربوط به بسیاری از هزینه‌ها، طی سال‌های بد و ناموفق و افزایش آنها در سال‌های خوب و موفق رویه عمل مطلوبی برای بسیاری از هزینه‌های اختیاری است. به‌علاوه، تعویق و یا تسریع انواع خاصی از درآمدها در بسیاری از شرکت‌ها رایج است (بدری، ۱۳۷۸: ۱۳).

انواع هموارسازی سود

به‌طور کلی، دو نوع هموارسازی سود وجود دارد: هموارسازی طبیعی^۱ و هموارسازی آگاهانه^۲ یا برنامه‌ریزی شده^۳. هموارسازی برنامه‌ریزی شده که هموارسازی مدیریت شده نیز نام دارد، به دو نوع تقسیم می‌شود: ۱. هموارسازی واقعی^۴ که هموارسازی معاملاتی یا اقتصادی نیز نام دارد و ۲. هموارسازی مصنوعی^۵ یا هموارسازی حسابداری^۶. در شکل زیر انواع مختلف هموارسازی نشان داده شده است (اعتدالی و جوادی مزده، ۱۳۸۸: ۱۳۱).

شکل ۱. انواع هموارسازی سود. (ایکل،^۷ ۱۹۸۱؛ اعتدالی و جوادی مزده، ۱۳۸۸: ۱۳۱)

واقعی و مصنوعی تقسیم می‌شود (اعتدالی و جوادی مزده، ۱۳۸۸: ۱۳۲)

درمورد وجه تمایز بین هموارسازی واقعی و مصنوعی، می‌توان گفت، چنانچه یک معامله واقعی، بدون در نظر گرفتن تأثیر آن بر هموارسازی سود انجام شود، در آن صورت، هموارسازی واقعی بوده است؛ درحالی که هموارسازی سود به

سود، ضروری است تا بتواند اهداف خود را دنبال کند. اگر چهار فرض بالا پذیرفته شود، مدیران در محدوده قدرت خود، یعنی محدوده پذیرفته شده قوانین حسابداری، باید ۱. سود گزارش شده، ۲. نرخ رشد سود را هموار کنند (همان، ص ۱۵۴).

فرصت‌های هموارسازی سود

اختیاراتی که در زمینه حسابداری و شمول درآمدها و هزینه‌ها وجود دارد، فرصت‌هایی را برای هموارسازی ایجاد می‌کند. اندازه و زمان‌بندی درآمدها و هزینه‌های اختیاری، نقش مهمی در فرایند هموارسازی سود ایفا می‌کند. ارقام اختیاری، آنهایی هستند که مدیریت بر آنها کنترل دارد و می‌تواند آنها را به تأخیر اندازد، حذف کند و یا ثبت و شناسایی آنها را تسریع کند. حذف و یا کاهش هزینه‌ها و مخارج

هموار طبیعی، از فرایند سود که جریان همواری را ایجاد می‌کند، ناشی می‌شود. یعنی فرایند تولید سود، به‌طور ذاتی، سود هموار ایجاد می‌کند که این نوع هموارسازی، مدیریت سود نیست؛ چراکه هیچ‌گونه دستکاری در سود وجود ندارد. برعکس، هموارسازی آگاهانه سود، به عمل آگاهانه مدیریت نسبت داده می‌شود که همان‌گونه که ذکر شد، به دو نوع

1. Natural smoothing
2. Intentional smoothing
3. Designed smoothing
4. Real smoothing

5. Artificial smoothing
6. Accounting smoothing
7. Eckel, N.

طراحی شده برای رفع نامنظمی در داده‌ها تعریف کرده است. کوشینگ و داشر و مالکم بر این عقیده‌اند که گوردون، هاروتیز و مایوز، اولین کسانی هستند که هموارسازی سود را با پژوهش میدانی تجربه کرده‌اند. ایمهف، مقاله هیپ ورث را اولین تبیین نظری هموارسازی سود می‌داند. رونن و سادان و اسنو اکل و داران، دانشمندانی هستند که هیپ ورث را منشأی تشخیص هموارسازی سود معرفی کرده‌اند (آقائی و کوچکی، ۱۳۷۴: ۳۴).

بسیاری از پژوهش‌های اخیر، به این نتیجه رسیده‌اند که هموارسازی سود می‌تواند سبب شود که درک سرمایه‌گذاران درباره وضعیت شرکت‌هایی که سود آنها هموار شده است، بهبود یابد. شیپر معتقد است، مدیریت سود در بردارنده مضامین مثبتی از سود است. بلک بیان می‌کند که مدیران اقدام به هموارسازی می‌کنند تا سود عینی‌تر شود و به‌گونه‌ای ارائه شود که آگاه‌کننده باشد. به‌علاوه، این امر، باعث می‌شود ارتباط بین سود و ارزش، افزایش یابد. چانی و همکاران ادعا می‌کنند که مدیران از ارقام تعهدی اختیاری به‌عنوان ابزاری برای هموارسازی استفاده می‌کنند تا به سود ثابتی که از طریق مدیریت ارزیابی شده است، دست یابند.

سود ثابت، بیانگر سطحی از سود است که انتظار می‌رود، در بلندمدت، پس از حذف ارقام غیرمترقبه، استمرار داشته باشند. این نوع مدیریت سود را می‌توان برای افزایش پاداش و مزایا، پایین آوردن هزینه سرمایه در بلندمدت و جلوگیری از تخطی از ارقام تعهدی بدهی، به کار برد. ترومن^۳ و تیمان^۴ (۱۹۸۹) معتقدند که مدیران از طریق هموارسازی سود می‌توانند بر تعیین ارزش بازار از طریق سودهای موقت تأثیر بگذارند.

ونوس و همکاران، هموارسازی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران را با استفاده از استاندارد حسابداری شماره ۱۵ ایران (حسابداری سرمایه‌گذاری‌ها)، بررسی کردند. نتایج این پژوهش، حاکی از آن است که اگرچه استفاده از این ابزار برای هموارسازی سود به‌طور گسترده‌ای وجود ندارد، هموارسازی سود با این وسیله در شرکت‌هایی که سود حاصل از فروش سرمایه‌گذاری‌هایشان غیرصفر است،

فرایند حسابداری اطلاق می‌شود که باعث انتقال هزینه و یا درآمد از یک دوره به دوره دیگر خواهد شد. هموارسازی مصنوعی، هنگامی حاصل می‌شود که مدیران قدرت تصمیم‌گیری دارند. برای مثال، پروژه تحقیقاتی سرمایه‌ای شود یا عمر مفید والگوی تخصیص آن را طی عمر مفید، تعیین کنند (اعتمادی و جوادی مژه، ۱۳۸۸: ۱۳۱).

فرضیات هموارسازی سود، از یک سو پیشنهاد می‌کنند که اگر سود سال جاری، قبل از اعمال ارقام تعهدی اختیاری، کمتر از سود گزارش‌شده سال قبل باشد، مدیران ارقام تعهدی اختیاری مثبت گزارش خواهند کرد. از سوی دیگر، اگر سود سال جاری، پیش از اعمال ارقام تعهدی اختیاری، بزرگ‌تر از سود سال قبل باشد، ارقام تعهدی اختیاری منفی لحاظ خواهد شد (پناهی و مشایخی، ۱۳۸۷: ۸۳).

انگیزه‌های هموارسازی سود برای مدیران

هموارسازی سود از دو لحاظ برای مدیران حایز اهمیت است: اول اینکه هموارسازی، ابزار نسبتاً کارآمدی در دست مدیران است که با استفاده از آن می‌توانند اطلاعات شخصی خود را آشکار کنند و به‌نوعی در مواقع لزوم به‌عنوان تضمین از آن استفاده کنند؛ دوم اینکه باتوجه به اینکه هموارسازی نشان‌دهنده نوعی تحریف سود است، مدیران سعی می‌کنند، با تجزیه و تحلیل آن، استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی را گمراه سازند و برای جبران خدمات خود از آن استفاده کنند (حمزوی^۱ و افلاطونی^۲، ۲۰۱۱: ۱۸۸).

پیشینه پژوهش

در پژوهش‌های قبلی، عنوان شده است که مدیران تکنیک‌های مختلفی را به کار می‌گیرند تا نوسانات سود را کاهش دهند. در این پژوهش‌ها، هموارسازی سود به‌عنوان شکلی از مدیریت سود مطرح می‌شود که باعث تحریف سود نسبت به سطح واقعی آن خواهد شد. فرهنگ حسابداران، هموارسازی سود را هرگونه رفتار

1. Hamzavi, M.
2. Aflatooni, A.

3. Trueman, B.
4. Titman, Sh.

شرایط زیر باشند:

۱. قبل از سال ۱۳۸۰ در بورس پذیرفته شده باشند؛
  ۲. سال مالی آنها منتهی به ۱۳۸۹ باشد؛
  ۳. نماد معاملاتی آنها بیشتر از ۳ بار در سال بسته نشده باشد؛
  ۴. شرکتهایی که شرایط مورد نیاز برای محاسبه متغیرها را داشته باشند و دسترسی به اطلاعات و صورت‌های مالی آنها ممکن باشد.
- باتوجه به شرایط فوق، تعداد شرکت‌های عضو جامعه در این پژوهش، حدود ۲۰۱ شرکت است که تعداد نمونه مورد نظر، با استفاده از فرمول نمونه‌گیری جامعه محدود، به شرح زیر است:

$$n = \frac{NZ\alpha_{f_2}^2 pq}{\epsilon^2(N-1) + Z\alpha_{f_2}^2 pq}$$

$$n = \frac{201 \times (1.96)^2 \times 0.5 \times 0.5}{(200) \times (0.05)^2 + (1.96)^2 \times 0.5 \times 0.5} \cong 132$$

منابع داده‌ها

برای یافتن اطلاعات مربوط به شرکت‌های انتخاب‌شده، از داده‌های موجود در بورس اوراق بهادار تهران، شامل «نرم‌افزارهای دناسهم، تدبیرپرداز و ره‌آورد نوین» و نیز از داده‌های بانک مرکزی و مجله‌هایی که در ارتباط با اطلاعات مربوط به متغیرهای مورد نیاز در پژوهش است، استفاده خواهد شد.

بررسی هموارسازی سود در این پژوهش

در پژوهش حاضر، برای شناسایی رفتار هموارسازی سود، از مدل ایکل استفاده شده است. این شاخص، توانایی شناسایی تمام شرکت‌هایی را که برای هموارسازی سود تلاش می‌کنند، ندارد. به بیان دیگر، اگر شرکت‌ها در اقدام به هموارسازی سود، تاحدودی موفق و تاحدودی ناموفق باشند، بر مبنای این شاخص، به‌عنوان غیرهموارساز طبقه‌بندی می‌شوند. هرچند این مشخصه، از دیدگاه محافظه‌کارانه، مثبت تلقی می‌شود؛ زیرا شرکت‌هایی که بر این مینا هموارساز طبقه‌بندی شده‌اند،

مشاهده می‌شود. (ونوس، کرمی، و تاجیک، ۱۳۸۵: ۱)
پورحیدری و افلاطونی (۱۳۸۵: ۱)، نشان دادند که هموارسازی سود، با استفاده از ارقام تعهدی اختیاری از سوی مدیران شرکت‌های ایرانی انجام می‌شود و مالیات بر درآمد و انحراف در فعالیت‌های عملیاتی، محرک‌های اصلی بر ای هموارساختن سود، با استفاده از ارقام تعهدی اختیاری است. در این پژوهش، اندازه شرکت، نسبت بدهی به کل دارایی‌ها و نوسان‌پذیری سود، به‌عنوان محرک‌های هموارسازی سود، اهمیت چندانی ندارد.

ملانظری و یزدانی (۱۳۸۵: ۱)، با به‌کارگیری شاخص ایکل، هموارسازی سود در شرکت‌های تولیدی پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران را بررسی کردند. نتایج این بررسی، نشان داد که برخی شرکت‌ها که بر مبنای سود ناخالص هموارساز سود نیستند، بر مبنای سود عملیاتی هموارساز هستند. ایشان دلیل این مسئله را این‌گونه بیان کردند که مدیران از هزینه‌های دوره به‌عنوان ابزار هموارسازی سود استفاده کرده‌اند.

نمونه آماری

انجام هر پژوهش عملی، مستلزم صرف هزینه و زمان است. به همین دلیل، امکان بررسی کامل جامعه به‌صورت سرشماری وجود ندارد؛ از این رو، پژوهشگران باتوجه به چنین واقعیتی، درصد برمی‌آیند که از طریق نمونه‌گیری، اطلاعات احتمالی را با استفاده از تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده پیرامون نمونه، به‌دست آورند و در نهایت، از طریق تعمیم، این اطلاعات را به جامعه اصلی منتسب کنند (بازرگان، سرمد، و حجازی، ۱۳۷۶).
محدوده و فضای مطلوب ما، جامعه‌های آماری را مشخص می‌کند؛ بنابراین، تعریف جامعه آماری عبارت است از: «تعدادی از عناصر مطلوب مورد نظر که حداقل دارای یک صفت مشترک و مشخصه باشند».

به این ترتیب، در این پژوهش، جامعه آماری شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، در طی سال‌های ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۸۸، به‌جز شرکت‌های سرمایه‌گذاری، واسطه‌های مالی و بانک‌ها است، که دارای

با ضریب اطمینان بالایی هموارساز هستند. سود را به حداقل ممکن برساند. براساس این مدل، شرکتی به‌عنوان هموارساز شناخته می‌شود که ضریب پراکندگی تغییرات یک دوره سود ناخالص، سود عملیاتی، یا سود خالص بر ضریب پراکندگی تغییرات یک دوره فروش کوچک‌تر از یک باشد.

در این پژوهش، شرکت‌هایی را که حداقل در یکی از سطوح سود (ویژه، عملیاتی و ناویژه)، اقدام به هموارسازی سود کرده باشند، به‌عنوان هموارساز در نظر می‌گیریم. به عبارت دیگر، شاخص هموارسازی به شرح زیر محاسبه می‌شود:

$$CY = CV_{\Delta I} / CV_{\Delta S}$$

$$CV_{\Delta I} = \frac{\sqrt{\sum(\Delta I_i - \Delta I)^2 / n - 1}}{\Delta I}$$

$$CV_{\Delta S} = \frac{\sqrt{\sum(\Delta S_i - \Delta S)^2 / n - 1}}{\Delta S}$$

که در این مدل $CV_{\Delta I}$ ضریب پراکندگی تغییرات سود در شرکت نام در بازه زمانی پژوهش و $CV_{\Delta S}$ ضریب پراکندگی تغییرات فروش در شرکت نام در بازه زمانی پژوهش است. اگر $CY \geq 1$ باشد، شرکت سود خود را هموار نکرده و اگر $CY < 1$ باشد، شرکت سود خود را هموار کرده است. در جداول ۱، ۲ و ۳، به ترتیب، نحوه انتخاب شرکت بسته‌بندی مشهد را به‌عنوان یکی از شرکت‌های هموارساز سود در سطح سود ویژه و عملیاتی ملاحظه خواهید کرد که برای نمونه آورده شده است.

در جداول ۱، ۲ و ۳، نحوه انتخاب شرکت بسته‌بندی مشهد، به‌عنوان هموارساز سود نشان داده شده است:

جدول ۱. هموارسازی در سطح سود خالص (ویژه)

سال	سود ویژه	تغییرات سود	فروش	تغییرات فروش
۱۳۸۰	۱۱۲۹۷/۸۰	-	۹۱۳۴۱/۹۰	-
۱۳۸۱	۱۰۸۳/۰۰	-۱۰۲۱۴/۸۰	۹۰۶۳۲/۰۰	-۷۰۹/۹۰
۱۳۸۲	۱۶۵۰/۰۰	۵۶۷/۰۰	۸۴۳۰۴/۰۰	-۶۳۲۸/۰۰
۱۳۸۳	۷۹/۰۰	-۱۵۷۱/۰۰	۷۳۰۹۶/۰۰	-۱۱۲۰۸/۰۰
۱۳۸۴	-۵۹۲۶/۰۰	-۶۰۰۵/۰۰	۹۸۷۵۳/۰۰	۲۵۶۵۷/۰۰
۱۳۸۵	۲۷۷۳/۰۰	۸۶۹۹/۰۰	۱۰۸۹۵۵/۰۰	۱۰۲۰۲/۰۰
۱۳۸۶	-۱۴۲۷۷/۰۰	-۱۷۰۵۰/۰۰	۷۳۳۷۴/۰۰	-۳۵۵۸۱/۰۰
۱۳۸۷	۳۴۰۶/۰۰	۱۷۶۸۳/۰۰	۱۳۶۵۲۳/۰۰	۶۳۱۴۹/۰۰

به هر حال، باتوجه به تمام ویژگی‌ها و در مقایسه با سایر معیارهای هموارسازی سود، شاخص ایکل برای اهداف این مطالعه، معیاری قابل قبول تلقی می‌شود. اگر شرکتی حداقل در یکی از سطوح عملیاتی ناخالص یا خالص، هموارساز باشد، در این پژوهش، به‌عنوان شرکت هموارساز در نظر گرفته خواهد شد. در این پژوهش، به دلایل زیر از مدل ایکل استفاده شده است:

۱. مدل ایکل برای پیش‌بینی سود و برآورد هزینه‌ها به قضاوت‌های ذهنی متوسل نمی‌شود.

۲. مدل ایکل به‌جای استفاده از اطلاعات یک سال، از اطلاعات مربوط به یک دوره زمانی چندساله استفاده می‌کند.

۳. مدل ایکل به‌جای اینکه تأثیر هر متغیر را جداگانه در نظر بگیرد، تأثیر چند متغیر را توأمان لحاظ می‌کند

این شاخص از طریق ایکل در سال ۱۹۹۴، ملانظری و یزدانی (۱۳۸۵) و بسیاری از پژوهشگران دیگر در داخل و خارج از کشور به‌کار گرفته شده است. در این مدل، از ضریب تغییرات CV، یا ضریب پراکندگی یا تغییرپذیری که یکی از شاخص‌های نسبی پراکندگی است، و از تقسیم یک شاخص پراکندگی به نام انحراف معیار بر یک شاخص مرکزی به‌نام میانگین به‌دست می‌آید، استفاده شده است.

چهارچوب نظری مدل ایکل، مؤسسه هموارساز را به‌عنوان واحدی تعریف می‌کند که چندین متغیر حسابداری را به‌گونه‌ای به‌کار می‌گیرد که برآیند تأثیرات آنها، نوسانات

→

جمع	-	-۱۶۰۱۵/۸۰	-	-۲۷۷۳۳/۹۰
انحراف معیار	-	۸۶۴۵/۵۰	-	۴۰۳۶۰/۴۹
میانگین	-	-۲۰۰۱/۹۸	-	-۳۴۶۶/۷۴
ضریب پراکندگی (CV)	-	-۴/۳۱۸۴۸	-	-۱۱/۶۴۲۲

$$CY = \frac{CV\Delta I}{CV\Delta S} \rightarrow CY = \frac{-4/3184}{-11/6422} = 0/3709$$

باتوجه به اینکه شاخص مورد نظر ما از یک کمتر است، بنابراین، می‌توان ادعا کرد که این شرکت اقدام به هموارسازی در سطح سود ویژه کرده است.

در جدول ۲، نحوه انتخاب شرکت بسته‌بندی مشهد به‌عنوان هموارساز سود، در سطح «سود عملیاتی» نشان داده شده است:

جدول ۲. هموارسازی در سطح سود عملیاتی

سال	سود عملیاتی	تغییرات سود	فروش	تغییرات فروش
۱۳۸۰	۱۳۲۷۶/۴۰	-	۹۱۳۴۱/۹۰	-
۱۳۸۱	۲۰۳۰/۰۰	-۱۱۲۴۶/۴۰	۹۰۶۳۲/۰۰	-۷۰۹/۹۰
۱۳۸۲	۳۴۵۰/۰۰	۱۴۲۰/۰۰	۸۴۳۰۴/۰۰	-۶۳۲۸/۰۰
۱۳۸۳	۱۶۵۴/۰۰	-۱۷۹۶/۰۰	۷۳۰۹۶/۰۰	-۱۱۲۰۸/۰۰
۱۳۸۴	-۴۹۲۱/۰۰	-۶۵۷۵/۰۰	۹۸۷۵۳/۰۰	۲۵۶۵۷/۰۰
۱۳۸۵	۴۸۱۱/۰۰	۹۷۳۲/۰۰	۱۰۸۹۵۵/۰۰	۱۰۲۰۲/۰۰
۱۳۸۶	-۲۰۸۸/۰۰	-۶۸۹۹/۰۰	۷۳۳۷۴/۰۰	-۳۵۵۸۱/۰۰
۱۳۸۷	۵۰۷۶/۰۰	۷۱۶۴/۰۰	۱۳۶۵۲۳/۰۰	۶۳۱۴۹/۰۰
۱۳۸۸	۷۴۴۴/۰۰	۲۳۶۸/۰۰	۶۳۶۰۸/۰۰	-۷۲۹۱۵/۰۰
جمع	-	-	-	-
انحراف معیار	-	۷۲۶۹/۷۱	-	۴۰۳۶۰/۴۹
میانگین	-	-۷۲۹/۰۵	-	-۳۴۶۶/۷۴
ضریب پراکندگی (CV)	-	-۹/۹۷۱۴۸	-	-۱۱/۶۴۲۲

$$CY = \frac{CV\Delta I}{CV\Delta S} \rightarrow CY = \frac{-9/97148}{-11/6422} = 0/8564$$

باتوجه به اینکه شاخص مورد نظر ما از یک کمتر است، بنابراین، می‌توان ادعا کرد که این شرکت اقدام به هموارسازی در سطح سود عملیاتی کرده است.

در جدول ۳، نحوه انتخاب شرکت بسته‌بندی مشهد به‌عنوان عدم هموارسازی سود در سطح سود ناویژه نشان داده شده است:

جدول ۳. عدم هموارسازی در سطح سود ناخالص (ناویژه)

سال	سود ناخالص	تغییرات سود	فروش	تغییرات فروش
۱۳۸۰	۱۱۴۰۰/۶۰	-	۹۱۳۴۱/۹۰	-
۱۳۸۱	۱۲۹۴/۰۰	-۱۰۱۰۶/۶۰	۹۰۶۳۲/۰۰	-۷۰۹/۹۰
۱۳۸۲	۲۸۵۴/۰۰	۱۵۶۰/۰۰	۸۴۳۰۴/۰۰	-۶۳۲۸/۰۰
۱۳۸۳	۱۹۷۶/۰۰	-۸۷۸/۰۰	۷۳۰۹۶/۰۰	-۱۱۲۰۸/۰۰
۱۳۸۴	-۴۶۰۰/۰۰	-۶۵۷۶/۰۰	۹۸۷۵۳/۰۰	۲۵۶۵۷/۰۰
۱۳۸۵	۳۵۲۹/۰۰	۸۱۲۹/۰۰	۱۰۸۹۵۵/۰۰	۱۰۲۰۲/۰۰
۱۳۸۶	-۱۸۹۰/۰۰	-۵۴۱۹/۰۰	۷۳۳۷۴/۰۰	-۳۵۵۸۱/۰۰
۱۳۸۷	۷۷۲۹/۰۰	۹۶۱۹/۰۰	۱۳۶۵۲۳/۰۰	۶۳۱۴۹/۰۰
۱۳۸۸	۱۱۳۴۸/۰۰	۳۶۱۹/۰۰	۶۳۶۰۸/۰۰	-۷۲۹۱۵/۰۰
جمع	-	-	-	-۲۷۷۳۳/۹۰
انحراف معیار	-	۷۰۶۷/۶۳	-	۴۰۳۶۰/۴۹
میانگین	-	-۶/۵۸	-	-۳۴۶۶/۷۴
ضریب پراکندگی (CV)	-	-۱۰۷۴/۹۲	-	-۱۱/۶۴۲۲

$$CY = \frac{CV\Delta I}{CV\Delta S} \rightarrow CY = \frac{-1074/97}{-11/6422} = 92/3296$$

اقتصادی است که در محدوده این بررسی قرار نمی‌گیرد. اما درمقابل، هموارسازی مصنوعی در واقع بیان‌کننده اعمال عمدی مدیریت برای هموارکردن سری‌های زمانی سودهای گزارش شده است که به‌طور آشکاری به انحراف در ارائه واقعیت‌های اقتصادی می‌انجامد که ما در این پژوهش، آن را بررسی می‌کنیم.

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از تفکیک شرکت‌ها به دو گروه هموارساز و غیرهموارساز براساس سه سطح سود ناویژه، سود عملیاتی و سود خالص و مقایسه درصد شرکت‌های هموارساز سود در بازه زمانی پژوهش، یعنی سال‌های ۸۸-۸۰ به شرح زیر است:

باتوجه به اینکه شاخص مورد نظر ما از یک بیشتر است، بنابراین، می‌توان ادعا کرد که این شرکت اقدام به هموارسازی در سطح سود ناویژه نکرده است.

شایان ذکر است که ما در این پژوهش، شرکت‌هایی را که حداقل در یکی از سطوح سود «ویژه، عملیاتی و ناویژه»، اقدام به هموارسازی سود کرده باشند، به‌عنوان هموارساز تلقی می‌کنیم. چون نسبت به‌دست‌آمده در سطح سود ویژه و عملیاتی، کوچک‌تر از یک است، بنابراین، این شرکت اقدام به هموارسازی کرده است. هدف در این مدل، به‌طور مشخص، هموارسازی مصنوعی سود است. هموارسازی طبیعی سود، اصولاً به هیچ اقدام یا تصمیم مدیریتی ارتباط ندارد. هموارسازی واقعی سود نیز بیانگر یک وضعیت

جدول ۴(الف). تفکیک شرکت‌های هموار ساز و غیرهموار ساز سود

نام شرکت	سود ناویژه	سود عملیاتی	سود خالص	غ	ه	نام شرکت	سود ناویژه	سود عملیاتی	سود خالص	غ	ه
ابزار مهدی	۵۸۴۲۸	۵۲۷۰۵	۵۳۱۱۰	۰	۰	پاکسان	۵۱۳۱۱۱۱	۱۰۲۴۲۶	۹۴۵۹۶	۰	۰
افت	۵۱۱۹۵۳	۵۹۱۰۴۹	۵۶۱۰۵۳	۰	۰	پتروشیمی اصفهان	۳۵۸۵۴۹	۵۲۹۷۶۲۸	۵۲۹۴۵۵۳	۰	۰
البرزدارو	۵۵۶۵۸۳	۴۸۷۱۶	۳۱۳۴۵	۰	۰	پتروشیمی خارک	۵۲۱۱۵۷۲۲	۵۱۸۴۱۷۳۵	۵۱۸۵۶۲۵۵	۰	۰
ایتالران	۵۶۳۳۵	۵۴۶۲۵	۵۴۰۴۳	۰	۰	پتروشیمی آبادان	۱۲۰۹۶۴	۱۱۲۶۸۸	۵۱۰۱۶۴۲	۰	۰
ایرانخودرو دیزل	۱۳۱۷۶۹۰	۱۰۹۴۹۸۷	۵۵۴۷۲۰	۰	۰	پتروشیمی شازند	۱۳۰۳۴۷۸	۵۱۰۹۲۶۲۴	۵۱۰۲۸۲۴۸	۰	۰
آیسال	۱۰۱۴۰۶	۶۹۷۲۵۶	۴۸۳۲۰	۰	۰	پتروشیمی فارابی	۵۴۹۲۵۲	۵۳۰۹۳۹	۵۲۶۰۷۶	۰	۰
آبگینه	۵۲۲۵۲۴	۵۱۶۱۶۸	۵۱۹۳۰۹	۰	۰	پشم بافی توس	۵۶۳۵۷	۵۳۲۹۹	۵۱۵۷۰	۰	۰
آذراب	۵۸۷۴۷۹	۵۲۳۹۶۵	۵۶۵۶۱	۰	۰	پشم شیشه ایران	۵۲۹۲۶۳	۵۱۸۹۹۷	۵۱۵۷۷۱	۰	۰
آهنگری تراکتور	۵۵۴۶۱۹	۵۴۱۷۱۶	۵۳۷۰۹۷	۰	۰	پلاستیک شاهین	۸۰۴۶	۵۵۴۲	۱۴۳۸	۰	۰
بسته‌بندی ایران	۵۳۴۳۴۷	۵۲۵۰۷۲	۱۶۱۲۷	۰	۰	پمپ ایران	۵۳۰۱۰۲	۵۲۲۱۵۰	۵۲۱۳۶۵	۰	۰
بسته‌بندی مشهد	۳۷۳۸	۵۳۴۱۵	۵۱۲۳	۰	۰	پیام	۲۶۳۷۴	۲۶۲۳۲	۵۳۴۳۰۸	۰	۰
بوتان	۱۵۶۹۲۵	۷۷۳۷۵	۵۳۴۶۶	۰	۰	تامین ماسه	۱۵۶۸۶	۱۲۰۷۸	۱۱۲۲۲	۰	۰
بهوش	۱۳۲۴۷۴	۹۳۵۰۹	۶۵۸۱۹	۰	۰	توسعه صنایع بهشهر	۵۴۵۳۵۰۴	۵۴۳۸۹۷۸	۵۴۹۷۱۳۰	۰	۰
بیسکویت گرجی	۲۱۳۰۱	۵۵۴۹	۴۰۳۲	۰	۰	تولنی پرس	۱۳۳۲۱۴	۹۵۹۶۴	۶۱۳۰۵	۰	۰
پارس الکترونیک	۳۶۴۳۲	۲۹۰۲۵	۵۵۶۶۶۷	۰	۰	تهران دارو	۵۱۷۱۷۰	۹۵۲۱	۶۵۵۱	۰	۰
پارس پامچال	۱۸۰۶۴	۹۹۷۳	۵۳۱۸۹	۰	۰	تهران شیمی	۲۰۷۱۲	۱۲۶۱۶	۱۹۲۹۷	۰	۰
پارس خزر	۵۱۰۳۸۶۳	۵۵۷۹۴۵	۵۶۵۴۵۴	۰	۰	چین چین	۵۱۲۰۰	۵۲۷۵۹	۵۳۵۷۳	۰	۰
پارس دارو	۱۰۶۰۰۲	۹۹۰۲۱	۵۱۰۲۳۴۳	۰	۰	چینی ایران	۱۰۰۷۹۸	۷۹۵۶۲	۶۹۵۷۱	۰	۰
پارس سرام	۱۷۷۶۷	۵۱۲۴۴۰	۵۱۲۵۶۰	۰	۰	خاک‌چینی ایران	۳۲۲۰۴	۲۷۹۵۸	۲۷۰۲۹	۰	۰
پارس مینو	۵۶۱۴۳۵	۵۵۰۱۹۶	۵۴۶۳۲۹	۰	۰	خوراک دام پارس	۱۵۴۹۳	۱۱۲۸۶	۹۹۱۱	۰	۰
دشت مرغاب	۵۶۸۷۲۴	۳۷۲۵۳	۱۷۸۴۸	۰	۰	داده پردازش ایران	۵۵۷۹۶۰	۲۱۶۸۷	۵۱۷۳۴۳	۰	۰
دوده‌صنعتی پارس	۵۴۱۸۹۳	۵۴۱۹۸۷	۵۳۳۶۹۴	۰	۰	دارو ایبروکان	۴۲۷۹۵	۳۳۶۹۴	۲۸۸۹۱	۰	۰
رادیاتور ایران	۴۱۸۸۸	۵۲۷۰۷۰	۵۲۱۴۷۰	۰	۰	دارو اسوه	۴۶۵۹۷	۴۱۷۶۲	۳۶۷۵۳	۰	۰
ریخته‌گری تراکتور	۹۱۹۱۳	۵۵۴۸۴	۴۲۱۱۵	۰	۰	دارو امین	۳۷۲۴۹	۲۷۷۲۳	۱۵۲۳۴	۰	۰
زامیاد	۷۳۳۴۹۱	۵۳۱۷۹۱	۵۲۰۹۶۰	۰	۰	دارو جابرابین‌حیان	۱۳۵۹۳۷	۱۱۷۵۴۲	۱۱۰۱۹۴	۰	۰
سایا	۵۱۲۶۸۱۲	۴۶۳۸۱۲۲	۴۴۱۴۲۶۵	۰	۰	دارو داملران	۴۵۵۹۵	۳۷۶۰۰	۲۲۵۶۳	۰	۰
سر. اعتبار ایران	۵۱۰۶۴۶	۵۲۸۱۹	۵۴۳۶۲	۰	۰	دارو رازک	۷۳۵۰۶	۶۲۳۰۲	۶۳۹۷۳	۰	۰
سر. البرز	۵۱۷۱۳۹۴۲	۵۱۹۳۴۹۶	۵۱۷۰۴۶۲	۰	۰	داروسازی کوثر	۵۲۲۹۹	۴۴۲۰۱	۴۴۰۳۰	۰	۰
سر. پتروشیمی	۳۴۱۶۶۴	۳۲۷۸۲۰	۳۱۲۹۵۴	۰	۰	سرما آفرین	۴۰۰۴۴	۳۲۵۱۶	۳۱۳۲۳	۰	۰
سر. ساختمان	۵۱۷۴۲۸۹	۵۱۶۶۹۱۵	۵۱۸۳۶۵۹	۰	۰	سولیران	۸۹۱۶	۵۲۲۰	۲۷۲۹	۰	۰
سر. غدیر	۵۱۸۱۸۴۷۰	۵۱۷۸۱۱۸۹	۵۱۷۱۵۳۲۰	۰	۰	سیمان ارومیه	۱۴۳۳۸۰	۱۳۸۰۴۵	۱۳۰۳۶۵	۰	۰
سر. توسعه ملی	۵۱۶۵۴۳۰	۵۱۴۳۷۰۸۶	۵۱۳۹۶۶۶۹	۰	۰	سیمان تهران	۴۸۳۵۲۱	۴۴۲۶۹۴	۴۶۸۵۱۶	۰	۰
سینادارو	۶۸۷۲۲	۶۲۳۱۳	۴۹۴۳۰	۰	۰	سیمان خزر	۵۷۱۳۲۷	۶۳۴۸۰	۵۲۱۶۲	۰	۰
شکر	۵۱۷۸۸۳	۵۱۶۱۲۷	۵۱۰۱۵۷	۰	۰	سیمان سپاهان	۴۴۸۵۳۷	۴۶۱۰۳۹	۴۱۴۲۶۰	۰	۰
شهد	۲۰۷۱۷	۱۴۳۷۰	۵۷۰۷۸	۰	۰	سیمان شرق	۲۰۳۴۰۴	۱۷۸۴۸۷	۲۰۶۷۷۸	۰	۰
شهد ایران	۵۵۸۳۴۷	۵۴۶۵۰۴	۵۳۲۳۹۶	۰	۰	سیمان شمال	۱۲۰۱۶۰	۱۱۱۶۶۴	۲۲۱۱۶۲	۰	۰
شیشه قزوین	۵۵۴۲۵۷	۵۳۹۱۴۵	۵۴۴۶۱۵	۰	۰	سیمان صوفیان	۲۰۳۳۵۱	۱۷۵۴۰۲	۱۹۵۹۳۰	۰	۰
شیشه همدان	۴۳۵۶۷	۳۲۶۷۲	۱۶۷۳۰	۰	۰	سیمان غرب	۷۵۲۲۹	۵۹۷۴۴	۶۶۱۰۶	۰	۰
شیشایی سینا	۲۸۴۸۵	۱۶۴۹۰	۱۲۷۶۰	۰	۰	سیمان فارس و خوزستان	۵۹۷۴۴۷۴	۵۱۰۰۸۴۷۹	۵۱۰۱۱۱۱۹	۰	۰
شیشایی فارس	۳۶۷۴۷	۱۸۳۸۶	۱۱۱۶۹	۰	۰	صنایع شیشایی ایران	۲۸۱۱۰۸	۲۵۹۹۷۷	۲۳۱۳۳۷	۰	۰

جدول ۴(ب). تفکیک شرکت‌های هموارساز و غیرهموارساز سود

نام شرکت	سود ناویژه	سود عملیاتی	سود خالص	غ	ه	نام شرکت	سود ناویژه	سود عملیاتی	سود خالص	غ	ه
فراورده تزریشی	۲۵۲۶۶	۱۹۳۹۰	۱۱۳۶۳	*	*	فترسازی خاور	۲۶۱۵۷	۱۸۲۴۴	۹۲۹۱	*	*
فراورده نسوز ایران	۴۶۵۲۳	۳۱۸۷۴	۲۴۴۱۴	*	*	فترسازی زر	۲۸۲۶۲	۱۷۲۲۰	۱۳۸۷۹	*	*
فراورده نسوز پارس	۲۸۹۹۷	۲۳۰۶۵	۸۸۸۳	*	*	فیر ایران	۱۰۵۸۵	۶۷۸۶	۵۵۸۲	*	*
فروسیلیس ایران	۵۸۷۰۶	۵۰۹۲۰	۳۶۹۲۶	*	*	قند اصفهان	۵۹۷۴۱	۴۵۶۲۲	۳۳۶۷۸	*	*
کابل البرز	۳۹۹۵۴	۲۸۲۲۱	۲۱۲۸۲	*	*	قند پیرانشهر	۳۵۲۱۷	۲۸۱۶۵	۱۹۶۴۹	*	*
کابل باختر	۷۳۰۲	۲۱۹۵	۱۲۳۹	*	*	قند تربت جام	۱۰۳۳۸	۸۴۶۹	۱۹۵۶	*	*
کابل‌سازی ایران	۲۵۳۹۳	۱۱۷۵۹	۲۶۳	*	*	قند ثابت خراسان	۲۳۱۱۰	۲۰۹۰۵	۱۶۰۴۵	*	*
کاربراتور ایران	۳۰۴۳۶	۲۴۴۶۷	۱۷۷۲۲	*	*	قند شیرین خراسان	۱۳۵۰۹	۱۰۸۸۷	۶۵۴۴	*	*
کارتن ایران	۴۳۱۷۷	۲۶۲۷۳	۲۸۶۲۵	*	*	قند قزوین	۲۲۴۳۷	۱۹۰۶۳	۱۰۹۴۲	*	*
کارتن مشهد	۱۷۶۶۲	۷۱۶۱	۲۴۰۶	*	*	قند نیشابور	۲۱۳۸۴	۱۵۷۱۳	۱۱۴۰۶	*	*
کاشی اصفهان	۷۹۲۷۰	۷۳۰۱۲	۶۷۶۹۵	*	*	گروه صنعتی سدید	۵۴۰۱۴	۶۹۹۹۸	۴۷۵۲۰	*	*
کاشی پارس	۳۹۵۷۳	۳۰۸۹۹	۱۹۴۴۶	*	*	گلوکوزان	۴۰۲۴۲	۳۳۴۵۰	۲۷۳۰۵	*	*
کاشی تکسرام	۱۸۳۲۰	۱۰۵۰۰	۴۹۸۸	*	*	لاستیک سهند	۱۹۷۵۷	۱۵۱۷۸	۲۰۵۰۵	*	*
کاشی محافظ	۶۱۲۲۱	۳۷۱۲۳	۲۹۳۶۱	*	*	لامیران	۱۱۱۱۵	۶۶۳۰	۴۸۳۱	*	*
کاشی سینا	۹۳۸۱۲	۷۷۹۰۹	۵۶۱۳۰	*	*	لیبات پاک	۱۵۶۱۳۳	۸۷۵۴۵	۶۷۴۸۷	*	*
کالسیین	۲۴۱۲۲۱	۲۹۴۹۹۴	۲۵۸۰۹۴	*	*	لعایران	۲۹۵۵۵	۲۴۳۵۹	۱۷۶۷۹	*	*
گروه بهمن	۳۹۱۶۶۴	۵۸۹۷۸۶	۸۹۵۶۱۷	*	*	لوازم خانگی	۹۷۰۶۹	۳۸۰۳۸	۳۵۴۴۴	*	*
معدنی دماوند	۴۲۲۴	۱۸۲۷	۱۷۵۴	*	*	لوله و ماشین‌سازی	۹۷۶۵۲	۷۱۹۲۴	۵۱۲۴۳	*	*
مهندسی فیروزا	۱۵۷۷۳	۱۰۳۹۴	۶۷۷۰	*	*	ماشین‌سازی اراک	۸۱۹۴۲	۲۵۷۹۵	۸۵۹۸	*	*
نساجی بروجرد	۳۹۱۴۶	۳۳۶۲۲	۱۲۵۷۹	*	*	محورسازان	۷۸۳۷۱	۵۷۲۶۲	۴۶۳۷۸	*	*
نفت پهران	۵۸۷۱۱۷	۴۵۸۹۳۸	۳۷۲۶۲۳	*	*	مس باعتر	۱۵۹۸۱۴	۱۳۳۷۱۷	۹۳۳۵۰	*	*
نفت پارس	۲۸۳۳۱۲	۲۳۳۹۵۰	۱۷۰۴۹۲	*	*	معادن روی ایران	۹۳۱۲۳	۱۵۳۳۳۶	۱۹۷۷۹۶	*	*
نورد آلومینیوم	۵۲۴۷۸	۳۹۳۹۶	۱۶۸۴۲	*	*	معدنی املاح ایران	۷۴۹۷۸	۶۷۹۰۶	۶۰۷۹۱	*	*
نورد قطعات فولاد	۳۲۶۱۶	۲۱۴۵۱	۱۳۶۱۱	*	*	نیرومحرکه	۱۹۸۴۰۶	۱۴۱۳۸۰	۹۹۹۲۲	*	*
ورزیران	۱۹۴۰۲	۱۲۵۴۲	۱۱۱۴۴	*	*	صنعتی بارز	۲۶۱۹۳۵	۲۰۰۰۹۲	۱۵۵۲۵۲	*	*
صنایع ریخته‌گری	۳۱۳۸۸	۲۰۶۸۹	۱۷۵۳۹	*	*	صنعتی بهشهر	۳۳۴۰۱۱	۲۵۹۹۶۲	۱۷۵۱۳۹	*	*

مقایسه نتایج این پژوهش با پژوهش قبلی

مشایخی که در سال ۱۳۸۶ انجام شد، افزایش چندانی نشان نمی‌دهد. فقط می‌توان گفت، به هموارسازی در هر سه سطح سود، نسبت به پژوهش خانم مشایخی در سال ۱۳۸۶ توجه شده است. بنابراین، به این نتیجه می‌رسیم که هموارسازی سود در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار، روند صعودی داشته است و هر سال، تعداد این شرکت‌ها بیشتر می‌شود؛ اما روند مشخصی نداشته است. نتایج این مقایسه، به‌طور خلاصه در جدول ۵ نشان داده شده است.

باتوجه به نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش، ۵۹ درصد شرکت‌ها اقدام به هموارسازی سود کرده‌اند، که این مقدار، بالاتر از سال ۸۲ با ۳۰٪ و سال ۸۵ با ۵۴٪ است. که ۵۲ درصد شرکت‌ها در سطح سود خالص، ۴۱ درصد در سطح سود ناویژه و ۴۳ درصد در سطح سود عملیاتی اقدام به هموارسازی سود کرده‌اند و به‌طور کلی، می‌توان گفت، تنها ۳۴ درصد شرکت‌ها در تمامی سطوح سود اقدام به هموارسازی کرده‌اند. اما درصد شرکت‌های هموارساز سود، نسبت به پژوهش

جدول ۵. خلاصه نتایج پژوهش و مقایسه با مورد مشابه (پناهی و مشایخی، ۱۳۸۶: ۹۴)

سال	هموارساز	غیر هموارساز	هموارسازی در سطح (سود خالص)	هموارسازی در سطح (سود عملیاتی)	هموارسازی در سطح (سود ناخالص)	هموارسازی در هر سه سطح
۱۳۹۰	۵۹ درصد	۴۱ درصد	۵۲ درصد	۴۳ درصد	۴۱ درصد	۳۴ درصد
۱۳۸۶	۵۴ درصد	۴۶ درصد	۳۶ درصد	۳۵ درصد	۳۴ درصد	۱۳ درصد

مرجع‌ها

- آقائی، م. و کوچکی، ح. ۱۳۷۴. «گمان‌هایی پیرامون نمایش سود»، فصلنامه علمی - پژوهشی بررسی‌های حسابداری، ش ۱۴ و ۱۵، ص ۳۲-۴۹.
- اعتمادی، ح. و جوادی مزده، م. ۱۳۸۸. «عوامل مؤثر بر ارتباط بین هموارسازی سود و سودآوری شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار تهران»، حسابداری رسمی، ۸، ۱۳۴-۱۳۰.
- بازرگان، ع.؛ سرمد، ز.؛ حجازی، ا. ۱۳۷۶. روش پژوهش در علوم رفتاری. چاپ اول. نشر آگه.
- بدری، ا. ۱۳۷۸. شناسایی عوامل مؤثر بر هموارسازی سود در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران (رساله دکتری حسابداری)، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اداری.
- پناهی، د. و مشایخی، ب. ۱۳۸۶. «بررسی رابطه بین نسبت‌های مالی و بازده سهام به تفکیک شرکت‌های هموارساز و غیرهموارساز سود»، فصلنامه تحقیقات مالی، ش ۲۴، ص ۸۱-۹۸.
- پورحیدری، ا. و افلاطونی، ع. ۱۳۸۵. «بررسی انگیزه‌های هموارسازی سود در شرکت‌های تولیدی پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران»، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۴۴.
- خاکی، غ. ۱۳۸۶. روش تحقیق با رویکردی به پایان‌نامه‌نویسی. چاپ سوم. انتشارات بازتاب.
- قائمی، م.؛ قیطاسوند، م.؛ توجکی، م. ۱۳۸۲. «تأثیر هموارسازی سود بر بازده سهام شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، ش ۳۳، ص ۱۵۰-۱۳۱.
- ملانظری، م. و یزدانی، آ. ۱۳۸۵. نقش ترازنامه در محدودکردن مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران (پایان‌نامه کارشناسی ارشد حسابداری)، دانشگاه الزهرا.
- ونوس، د.؛ کرمی، غ.؛ تاجیک، ک. ۱۳۸۵. «بررسی هموارسازی سود در شرکت‌های تولیدی پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران»، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۴۳.
- Alberecht, W. David and Richardson, Fredrick M. 1990. "Income Smoothing by Economy Sector" *Journal of Business Finance & Accounting* 17(5).
- Beidleman, C. R. 1973. "Income Smoothing: The Role of Management", *The Accounting Review*, October, pp. 653-667.
- Black, F. 1993. "Choosing Accounting Rules", *Accounting Horizons*, December, pp. 1-17.
- Chaney, Paul K.; Jeter, Dedra C.; Lewis, Craig M. 1997. "The Use of Accruals in Income Smoothing: A Permanent Earnings Hypothesis", *Advances in quantitative Analysis of Finance and Accounting* (Forthcoming).
- Daniel, F.; Vicente, S.; Fumás, J. 2011. *Do Dynamic Provisions Reduce Income Smoothing Using Loan Loss Provisions?*, Documentos de Trabajo. N.º 1118, 2011.
- Eckel, N. 1981. "The Income Smoothing Hypothesis Revisited", *Abacus* 14(1).
- Garen, M.; Belén, G.; Albornoz, D. 2010. "Income Smoothing a Idiosyncratic Volatility", *Universitat*

- Schipper, K. 1989. "Commentary on Earnings Management", *Accounting Horizons* 3, December, pp. 91-102.
- Tokuga, Y. and Sakai, A. 2011. "Smoothing as a Form of Accounting Policy by Managers", *Journal of Business Finance & Accounting*.
- Trueman, B. and Titman, Sh. 1989. "An Explanation for Accounting Income Smoothing", *Journal of Accounting Research*, pp. 127-139.
- Yoshihiro, T. and Ayami, S. 2011. "Income Smoothing as a Form of Accounting Policy by Managers", *Graduate School of Economics and Management, Kyoto University*, June, pp. 1-25.
- Jaume I & IVIE, November, pp. 1-58.
- Hamzavi, M. and Aflatooni, A. 2011. *Earnings Smoothing and Earnings Predictability*, pp. 188-201.
- Hepworth, S. R. 1953. "Smoothing Periodic Income" *The Accounting Review*, January, New York: McGraw-Hill, pp. 32-39.
- Imhoff, A. Eugene. 1981. "Income smoothing, An analysis of critical issues", *Quarterly Review of Economics and Business* 21(3).
- Mohan, A. and Thakor, V. 2003. "Why Do Firms Smooth Earnings", *Journal of Business*, University of Michigan.